

ő, — ne mondja semmi kő, ne mondja semmi jel? Az erdélyi s első sorban a kolozsvári tanár- és tudós világ tartozik az ő nemes elődjének azzal, hogy emlékét láthatólag megörökítse, a hol a késő nemzedék leróhassa iránta a hála és elismerés adóját, mely életében oly féltékenyen kerülgette őt; a hova mindnyájan elmenjünk lelkesedni, ihletet meríteni! Ez lesz Apáczai igazi megbecsülése, küzdelmeinek, fáradozásainak igazi méltánylása! A kegyelet e művének kezdeményezése és végrehajtása a kolozsvári tudomány-egyetem feladata, nem, kötelessége; — bizonyára Apáczai egykori intézetei is segédkezni fognak neki ebben. A kolozsvári egyetem újonnan épülő díszes épületének, állandó otthonának nem lehetne méltóbb díszje, mint Apáczai márvány- vagy bronz-szobra, ki ez egyetemet először álmodta meg, ki először küzdött és lelkesített annak létesítéseért, s ki korának egyik legszeleesebb ismeretű tudósa, legidealisabb gondolkozású magyarja volt.

Rácz Lajos.

Századunk magyar irodalma képekben Széchenyi fel- lépésétől a kiegyezésig.

Irta: *Endrődi Sándor*. Athenaeum. XIV. +472. 1.

A kurucz nóták s annyi szép költemény édes szavú költője ismét egy érdekes könyvvel gyarapította irodalmunkat, illetőleg annak történetét. Az Athenaeumnak a párisi kiállításra szánt kiadványai közé tervbe vett népszerű irodalomtörténet egy részét írta meg; ennek a műnek a magyar kiadása immár közkézen forog.

Mindenesetre helyes, hogy a külföld magyar szerző tollából ismerkedik meg irodalmunk fejlődésével s nem külföldi írók felületes cikkeiből, mert sok olyan mozzanat van kivált a megelőző századok történetében, a melyeket csak *mi* értünk, érzünk s tudunk méltányolni. E nembem a Kardos Albert művén (A magyar irod. tört. Kisfaludy S.-ig) kívül alig történt lépés, úgy, hogy az Endrődi könyve határozottan hézagot pótol. Más kérdés aztán, hogy valóban megfelel-e a kitűzött czélnek, hogy a népszerűsítést a serdülő ifjúság, különösen a nők között — mert ezek számára szánta művét — megvalósítja-e. Népszerűsítés lévén az író bevallott czélja, nem várunk valami eredetiséget s új felfogást. Endrődinél azonban találkoznak újítással. A felolelt kort így osztja fel: I. Széchenyi és kora, II. A forradalom és III. A forradalom után. Az újítás abban nyilvánul, hogy a II. cz. alatt tárgyalja Petőfi kivül Tompát, a virágok poétáját, Szigligeti működését, Czakó, Teleki L. és Hugó Károly hullócsillag-szerű pályáját, holott eddig a forradalom irodalma alatt más anyagot értettünk s nem volt erővel a forradalom, helyesebben a szabadságharcz költészetébe gyömöszölve, a mi nem ott született. Új és igen helyes felfogás az, hogy Fáy Andrást kiveszi a Kisfaludy K. epigonjai sorából s mint önálló író méltatja.

A könyv egyszeri végig olvasása meggyőz mindenkit arról, hogy Endrődi czélját, a népszerűsítést elérni nem tudta. És pedig azért, mert egyfelől azokat a benyomásokat mondja el, a melyek benne keletkeztek az írók olvasása alatt, tehát egyéni, subjectiv nézeteket, másfelől pedig azért, mert ezek a benyomások az olvasóban csak hangulatot keltenek, de semmi tényleges ismeretet nem nyújtanak. Ennek következtében az, a kinek nincs annyi ismerete az irodalomból, mint a mennyit egy középiskolát végzett ifjútól kívánunk, nem nyer semmit. Az ilyen olvasó élvezheti az Endrődi szép, virágos és gyönyörködtető stílusát, de nem magát az irodalmat. Új és megkapó hasonlatokban akarja magyarázni pl. a Petőfi költészetének éltető erejét s átalakító hatását, de a ki nem ismeri a Petőfi előtt való lírát, alig tudja megérteni a hasonlatot. Az ilyen olvasó előtt ezek a különben értékes dolgok nem érnek semmit. Magyarázni kívánja Kemény Zs. lelkületét s írói jellemét, de a magyarázat még több kérdést vet fel az olvasó lelkében a nélkül, hogy nehányat megfejtene. Az írók műveiből csak ott idéz néhány szót, a hol az illető író fogyatékoságát akarja bemutatni. Ilyen módszere pedig nem lehet az irodalomtörténetírónak; nem különösen akkor, ha népszerűsíteni akar.

Hanem ha van az embernek meglehetősen irodalmi ismerete s meg akar ismerkedni azzal, hogy egy költő elődei közül kit szeret leginkább s miképen gondolkozik róluk, ha nem ismeretszerzés, hanem szórakozás végett forgatja valaki: bizonyos, hogy vonzó olvasmányt kap, a mely kívánságot támaszt lelkében, hogy mélyebben és tartalmasabban nézzen bele a kor, az írók lelki világába, hogy műveiket olvassa. S utóvégre ez sem kicsinylendő érdem. Úgy hiszem, hogy *ilyen* alakban e művet a franczia közönség sem forgatja nagy haszonnal s ennél fogva alapos átdolgozás után kellene a franczia kiadást megszerkeszteni, mert így oleum et operam perdidi.

A könyv Beöthy Zsoltnak, a magyar műpróza mesterének van ajánlva.

Kristóf György.

A biblia és talmud encyklopédiája.

Dr. J. *Hamburger*, Real-Encyclopädie des Judentums (előbb: für Bibel und Talmud). Abteilung III. Supplement V. Strelitz i. M. 1900.

Ide s tova fél évszázadja, hogy ez a hírenél mégis csak jobb encyklopedia megindult, hogy egy tagadhatatlanul meglevő hézagot töltsön be a zsidóság irodalmában. E hosszú idő alatt módosult az eredeti tervezet is, mely szerint a műnek 2 osztálya, egy bibliai s egy talmud volt (ca. 1100. és 1330. lap), míg a 3. első supplementum együtt 490. lap) vegyesen tartalmazott mindkét osztályba való cikkeket. A IV. és V. pótfüzet aztán (138. és 146. lap) III. osztály cím alatt megkezdte a talmudi korszak után való idők feldolgozását. Ez a rész azonban nem lesz oly terjedelmes, mint a másik kettő.